

Jornades francocatalanes. Polítiques de conservació del patrimoni medieval a França i a Catalunya. Originals i còpies als segles XIX i XX

JOSEP M. TRULLÉN I THOMÀS

Conservador en cap del Museu Episcopal de Vic

PILAR VÉLEZ

Directora del Museu Frederic Marès, Barcelona

RESUM

Arran de l'exposició «Memòria del vidre. Grans vitralls medievals de França», organitzada conjuntament pel MEV i el Musée des Monuments Français, departament de la Cité de l'Architecture et du Patrimoine, que tingué lloc a Vic de l'1 d'abril a l'1 d'octubre del 2006, van dur-se a terme les Jornades Francocatalanes. Polítiques de conservació del patrimoni medieval a França i a Catalunya. Originals i còpies als segles XIX i XX, en l'organització de les quals participà també el Museu Frederic Marès de Barcelona. Se celebraren els dies 15, 16 i 17 de juny a Vic i Barcelona, i van comptar amb el suport del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona.

Paraules clau: Còpies art medieval, art medieval França, art medieval Catalunya.

ABSTRACT

Franco-Catalan conferences. Policies for preserving the medieval heritage in France and Catalonia. Originals and copies in the 19th and 20th century

To coincide with the exhibition entitled «The Memory of Glass. Great Medieval Stained-Glass Windows of France» organised jointly by the Museu Episcopal de Vic and the Musée des Monuments Français in Paris, departament de la Cité de l'Architecture et du Patrimoine, and held in Vic from April 1st to October 1st 2006, a series of day conferences was held entitled «Franco-Catalan conferences. Policies for preserving the medieval heritage in France and Catalonia. Originals and copies in the 19th and 20th century». The Museu Frederic Marès in Barcelona also participated in the organisation. The conferences were held on the 15th, 16th and 17th of June in Vic and Barcelona, with support from Barcelona County Council's Local Architectural Heritage Service.

Key words: *Copies of Medieval art, Medieval art in France, Medieval art in Catalonia.*

L'objectiu prioritari de les jornades era contrastar per primera vegada les diferents concepcions que des del segle XIX França i Catalunya han tingut a l'hora de protegir, presentar i reproduir les obres medievals, i intercanviar opinions i experiències en el camp de les reproduccions d'obres d'art d'aquest període. Es partia de la constatació que en els dos països hi ha hagut plantejaments diferents així com també diferències cronològiques pel que fa al naixement de la presa de consciència del seu patrimoni històric i artístic. Aquests temes es van tractar a partir de l'estudi de la pintura sobre fusta, les pintures murals, l'escultura i els vitralls, i també de les còpies i reproduccions de tot tipus. També s'hi van tractar aspectes jurídics i ètics contemporanis, tècniques de restauració i s'hi presentaren instal·lacions museogràfiques actuals.

La presentació de les jornades va anar a càrrec de Marie-Paule Arnauld, directora del Musée des Monuments Français, i de Josep M. Riba, director del Museu Episcopal de Vic.

El comitè científic de les jornades el constituïren: Robert Dulau, conservador en cap del Musée des Monuments Français; Pascal Mory, arquitecte de la Cité de l'Architecture et du Patrimoine; Josep M. Trullén, conservador en cap del Museu Episcopal de Vic, i Pilar Vélez, directora del Museu Frederic Marès de Barcelona.

Aquesta crònica aplega un resum de les intervencions dels diversos especialistes de França i Catalunya que feren les seves aportacions al llarg de les jornades.

La primera part de la jornada del dia 15 es va dedicar a la presentació de la història de la formació de les col·leccions d'art medieval a Catalunya i a França al llarg dels segles XIX i XX. La primera ponència, *El naixement de la consciència de patrimoni cultural a Catalunya. L'art medieval: museus, originals i còpies*, fou abordada per Pilar Vélez, directora del Museu Frederic Marès de Barcelona, que va traçar un panorama ampli del tema. Explicà com el naixement de la consciència de patrimoni a Catalunya fou conseqüència sobretot de la Guerra del Francès, de les guerres carlines, la crema de convents del 1835 i la desamortització dels béns de l'Església, fets alhora inseparables de la penetració de l'ideari romàntic, que també contribuï notablement a la reivindicació del passat medieval, els valors autòctons i els conceptes de pàtria i nació. Aquests fets mobilitzaren per primer cop una sèrie d'intel·lectuals, erudits i artistes que s'erigiren com a defensors del patrimoni, els primers que van tenir consciència de la seva significació per a construir la història de la nostra cultura. En aquesta comesa, a Barcelona van tenir-hi un paper cabdal l'Acadèmia de Bones Lletres i l'Acadèmia de Belles Arts i el 1844 es creà la Comissió Provincial de Monuments. Gràcies a la tasca de salvament i d'aplec d'aquest patrimoni van néixer els primers museus.

Darrere d'aquesta primera etapa, que culminà amb la creació del Museu Lapidari i d'Antiguitats, més tard Museu Provincial d'Antiguitats, l'Exposició Universal del 1888 signi-

Sala d'escultura gòtica del MEV. 1921

Sala de pintura i escultura gòtica del s. XIV del MEV. 2002

ficà un gran pas en la consideració de l'art medieval. Però la data clau en pro del patrimoni medieval fou l'any 1902, quan se celebrà l'Exposició d'Art Antic. Des de llavors, l'increment d'obres medievals, tant reproduccions com originals, a base d'adquisicions especialment a l'Església i també als antiquaris fou notable. Si al segle XIX s'havia admirat i salvat sobretot l'arquitectura i l'art gòtic, des de l'inici del XX l'arquitectura i l'art romànic

foren molt admirats. La decisió de la Junta de Museus el 1907 de copiar i publicar les pintures murals romàniques sota la direcció de Josep Pijoan, i l'inici de la publicació de *L'Arquitectura romànica a Catalunya* (1909-1918), de Josep Puig i Cadafalch, ho ben provenen. El 1919, arran de la descoberta de l'espoli incipient de les pintures murals de Santa Maria de Mur, la Junta, amb plena consciència de patrimoni, decidí salvar-les arrancant-les i portant-les al museu (avui MNAC), on es conserva un conjunt excepcional de pintures murals dels Pirineus.

La segona ponència, *La création de la galerie de peintures des primitifs français*, a càrrec de Robert Dulau, conservador en cap del Musée des Monuments Français, se centrà, en canvi, en un aspecte més específic del mateix tema a França: la preservació de les pintures medievals i renaixentistes mitjançant la realització de còpies per al Musée des Monuments Français a partir del criteri pedagògic de Paul Deschamps des de l'any 1937, avui un museu de gran valor per als especialistes, car en alguns casos les còpies són el testimoni més complet d'alguns conjunts, ja que les pintures originals, conservades in situ, amb el transcurs dels anys han sofert diversos tipus de degradació. D'aquí el valor notable que avui tenen les còpies conservades al Museu.

Tot seguit, Antonio González Moreno-Navarro va presentar la ponència *La restitución de l'espai medieval*, en la qual féu un repàs i una reflexió sobre les intervencions dutes a terme pel Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona al llarg dels darrers anys.

Remarcà especialment com les restauracions arquitectòniques solen recuperar aspectes claus dels conjunts, amagats durant molt de temps, fins i tot durant segles, ja sia perquè n'era el seu objectiu o bé perquè arran de la restauració s'han descobert, de tal manera que en algun cas fins i tot ha calgut modificar el projecte per tal de garantir-ne la pervivència o valoració. Un cas paradigmàtic és el de les pintures murals.

A més, posà èmfasi en un aspecte essencial del monument, encara que sovint oblidat o menyspreat, la recuperació del qual no només justifica la restauració, sinó fins i tot una manera d'entendre com fer-la: l'espai arquitectònic. Una recuperació en la qual són fonamentals, a més dels aspectes geomètrics i formals, els ambientals. Tant en uns com en els altres hi té un paper decisiu la reproducció d'elements perduts, és a dir, la còpia.

La segona part de la jornada del dia 15 es va dedicar a mostrar alguns projectes científics i exemples concrets relacionats amb la còpia de les obres d'art medieval a França i a Catalunya.

Jannie Mayer, conservadora en cap del Patrimoni, Mediateca de l'Arquitectura i del Patrimoni, del Centre de Recerca sobre els Monuments Històrics, parlà sobre *La història i el rol de la còpia en l'actualitat*. La col·lecció de còpies de les pintures murals del Servei de Monuments Històrics és molt notable, ja que sobrepassa les 3.600. Es tracta de reproduc-

cions a menor escala dels originals, realitzades amb la intenció de constituir el corpus de pintures murals franceses.

L'any 2006 encara s'han dut a terme les còpies de les pintures del segle XIV de la sala capitular de la catedral de Tulle, a punt de desaparèixer malgrat les diverses campanyes recents de restauració.

Philippe Rollo, mestre vitraller del taller Barthe-Bordereau d'Angers, centre dedicat al vitrall des de fa un segle i mig, hi aportà la seva experiència personal en la realització de còpies amb la seva intervenció intitolada *De l'original a la còpia. Exemple de la gran Crucifixió de Poitiers*, on mostrà alhora tant la problemàtica de la restauració d'un original com de la creació d'una còpia.

Frédéric Muriene, conservador regional dels monuments històrics de la regió Champagne-Ardennes, exemplificà el tema de la còpia amb *El cas de la Reina de Saba de la catedral de Reims*. L'existència dels emmotllats realitzats el 1881 i conservats al Musée des Monuments Français, corresponents a les imatges de la reina de Saba i de l'home del cap d'Ulisses, donà la possibilitat de restaurar-los, car els esmentats emmotllats havien estat realitzats abans de la degradació de les imatges al segle XX.

La intervenció posava en relleu el valor dels emmotllats antics i, alhora, el valor de la còpia informàtica que no altera la peça que es reproduïx (a diferència dels emmotllats de silicona, per exemple).

Tot seguit, va explicar amb tot detall i amb l'ajut d'imatges tot el procediment pas a pas, i les diverses provatures tècniques per realitzar de la millor manera possible les còpies.

Eduard Riu-Barrera, arqueòleg i historiador de la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, dedicà la ponència a *Les còpies de pintures romàniques de les esglésies de la vall de Boí a Catalunya (1907-2001)*.

Les esglésies de la vall de Boí a l'alt Pirineu conservaren frescos romànics excepcionals que, encara que eren visibles en bona part, no foren apreciats fins als anys 1904-1907 per l'arquitecte L. Domènech i Montaner i la missió de l'Institut d'Estudis Catalans, en el context europeu de descoberta dels primitius tant de tradició pròpia com d'arreu.

Aturada una operació de retirada i exportació transatlàntica de les pintures, es considerà que per a la seva salvaguarda calia extreure-les igualment i traslladar-les al Museu d'Art de Barcelona, on s'instal·laren el 1924, seguint les directrius de Joaquim Folch i Torres, que va combinar la conversió dels murals en quadres amb la seva recreació espacial. La darrera tendència va afermar-se amb la renovació del Museu d'Art de Catalunya el 1973 guiada per Joan Ainaud de Lasarte i mantinguda en l'exhibició actual, sense més aportacions.

Musée de Sculpture Comparée. Palau de Trocadéro. París

La restauració dels temples de la vall de Boí empresa pel Servei de Patrimoni Arquitectònic de Catalunya fa una quinzena d'anys va considerar essencial donar solució pictòrica als espais despulats d'uns frescos d'inamovible ubicació museística. Això volia dir la instal·lació de còpies pictòriques i així es va procedir a reproduir les del temple de Sant Joan de Boí, però no pas a imitació del seu estat present, que es va tenir per empobridor intel·lectualment i repetitiu, sinó en un assaig de continguda reconstrucció de l'original, novament conegut a partir de la còpia analítica i de la paral·lela recerca sobre l'ordre espacial dels frescos, mal conegut per l'extracció i l'exposició fragmentària. Així, la còpia recent no repeteix les peces del Museu, sinó que se'n separa per aportar al coneixement històric i artístic una hipòtesi de restitució de l'obra d'origen.

Acabada la sessió, Josep M. Trullén va conduir una visita a les col·leccions d'art medieval del Museu Episcopal de Vic i, a continuació, Robert Dulau féu una visita a l'exposició «Memòria del vidre», a l'església de la Pietat de Vic.

La primera part de la jornada del dia 16 es va dedicar a certs aspectes tècnics i jurídics vinculats al tema de la còpia.

Lionel Dubois, arquitecte en cap dels monuments històrics, dissertà sobre *La mirada sobre l'obra: objectius i límits de la còpia*. A partir d'un exemple concret d'un edifici protegit del nord de França, del qual havien desaparegut molts elements escultòrics de la portalada, es plantejava la dificultat d'una restauració possible sense traïr la història i l'aspecte formal del monument.

Musée des Monuments Français. Cité de l'architecture et du patrimoine de París. 2006

En segon lloc, Francesc Salvadó, professor de la universitat Politècnica de Catalunya, parlà sobre *L'espai virtual al servei de la restauració. Possibilitats i actituds* i exposà les cada vegada més nombroses possibilitats que ofereix la «realitat virtual» en el terreny de la restauració i adequació del patrimoni monumental.

Qüestionà el concepte de falsa realitat que, com la còpia tradicional, substitueix la veritable realitat dels objectes, però pot possibilitar una millor manera de conèixer-los, gràcies a les tècniques informàtiques. Així mateix, plantejà com des del moment que es pot presentar la realitat de noves maneres, pot arribar també a canviar el concepte mateix de la còpia, la seva necessitat i utilització.

Judith Ickowicz, advocada i doctoranda a la Universitat de París, dedicà la seva intervenció a *Els aspectes jurídics de la còpia*, presentà una reflexió sobre els límits d'aquests aspectes jurídics, tant pel que fa a l'obra com a tot el que fa referència al copista.

En darrer terme va intervenir Federico Correa, l'arquitecte responsable, conjuntament amb Alfonso Milà, del projecte del Museu Episcopal de Vic. Remarcà els aspectes més destacats del procés de creació del nou edifici del Museu Episcopal de Vic. Aquest edifici destaca per l'adequació harmònica de la seva arquitectura en el teixit històric del casc antic de la ciutat, així com per la prioritització que s'ha donat a l'òptima contemplació de les obres d'art així com a la conservació preventiva de les col·leccions.

El divendres 16 a la tarda la jornada continuà al Museu Frederic Marès de Barcelona, on Pilar Vélez i Sílvia Llonch, conservadora de la col·lecció d'escultura, havien organitzat una visita als fons escultòrics. En acabar, oferiren un refrigeri que se serví en el verger del mateix museu com a colofó amical de l'encontre.

Les jornades es van concloure el dissabte 17 al matí amb la visita a les col·leccions d'art medieval del Museu Nacional d'Art de Catalunya on Jordi Camps, conservador en cap del Departament d'Art Romànic, i Rosa Maria Manote, conservadora d'Art Gòtic, van mostrar les col·leccions d'art medieval i les reserves del Museu.

Réunion du Conseil de Direction du Centre International d'Étude des Textiles Anciens. Museu Episcopal de Vic 2006

PIERRE ARIZZOLI-CLÉMENTEL

President del CIETA, director general de l'Établissement public du musée et du domaine national de Versailles

RESUM

Els dies 21 i 22 d'octubre de 2006 va tenir lloc al Museu Episcopal de Vic la reunió anual del Consell de Direcció del CIETA.

El CIETA és una associació internacional lligada a la Chambre de Commerce et de l'Industrie de Lyon, i té la seva seu al Musée des Tissus d'aquesta ciutat. Cada any, a la tardor, el Consell de Direcció es reuneix en un indret diferent, i cada dos anys celebren un congrés en ocasió de l'Assemblea General. El CIETA té 525 membres que representen 34 països, conservadors o restauradors de col·leccions tèxtils i estudiosos del teixit antic.

Paraules clau: CIETA, Centre International d'Étude des Textiles Anciens.

ABSTRACT

Directing Council meeting of the Centre International d'Étude des Textiles Anciens. Museu Episcopal de Vic 2006

On October 21st-22nd 2006 in the Museu Episcopal de Vic took place the annual meeting of the CIETA Directing Council.

The CIETA is an international association linked with the Chamber of Commerce and Industry of Lyon, and it is established in the Musée des Tissus of this city. Every year, in autumn, the Directing Council meets in a different place, and every two years they celebrate a congress on the occasion of the General Assembly. The CIETA has 525 members belonging to 34 countries, curators or restorers of textile collections and experts in ancient textiles.

Key words: CIETA, Centre International d'Étude des Textiles Anciens.